

MARGINALIZACIJA KOT KONTEKST ZA INTERPRETACIJO DELOVANJA SUBKULTURNEGA FESTIVALA NA LOKALNO SKUPNOST

Miha KOZOROG¹

COBISS 1.01

IZVLEČEK

Marginalizacija kot kontekst za interpretacijo delovanja subkulturnega festivala na lokalno skupnost

Članek obravnava pozitiven odnos Tolmincev do mednarodnega festivala Metal Camp v Tolminu. Ta odnos je mogoče interpretirati z upoštevanjem marginalizacije območja (tudi zaradi izseljevanja). Festival operacionalizira turistično konstrukcijo območja, v kraj pripelje množice in kraj postavlja v središče določene predstavnosti geografije. Z njim domačini postanejo ponosni domačini. Predlagan je koncept »geografije marginalnosti«, v katerem je zaobjet tako emski občutek umeščenosti na obrobje kot s tem povezana produkcija geografskih imaginarijev, ki obstoječa geografska razmerja simbolno rekonstruira in redefinira.

KLJUČNE BESEDE: geografije marginalnosti, turizem, festival, subkultura

ABSTRACT

Marginalisation as a Context for Interpreting the Impact of a Subcultural Festival on a Local Community

The article discusses the positive attitude of Tolminians toward the Metal Camp international festival in Tolmin. This relationship can be analysed by taking into account the marginalisation of the area (also through emigration). The festival operationalises the tourism construction of the area, brings in a mass of visitors, and places the town at the centre of a certain imaginary geography. With it locals become proud locals. The concept of "geography of marginality" is proposed, which encompasses both the emic feeling of being located at the margin and the related production of geographic imaginaries which symbolically reconstructs and redefines existing geographic relations.

KEY WORDS: geographies of marginality, tourism, festival, subculture

V Tolminu se vsako poletje za teden dni kakim trem tisočem domačinov pridruži še trikrat toliko pripadnikov metalske subkulture. V kraj pridejo zaradi glasbenega festivala Metal Camp, domačini pa takrat s subkulturo sobivajo v mirnem sožitju. Da je prevladujoči lokalni diskurz o festivalu benevolenten, ni samoumevno, saj bi »drugačne« subkulture, *heavy metal* glasba, hrup, bruhanje in okoljska degradacija, kot pravijo Gibson, Connell, Waitt in Walmsley, prav lahko »izzvali konservativne poglede (nekaterih) ljudi, kakšno naj bi podeželsko življenje bilo (urejeno, belopolto, tiho, itd.)« (2011: 21). Članek preišča

---

¹ Dr. etnologije; Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Zavetiška 5, SI-1000 Ljubljana; e-naslov: miha.kozorog@ff.uni-lj.si

kontekst, v katerem in zaradi katerega so Tolminci metalce sprejeli odprtih rok. Pokazati želim, da je za razumevanje odnosa domačinov do subkulturnega festivala treba upoštevati marginalizacijo območja, ta izkušnja pa vsebuje tudi emigracijo prebivalcev v večja središča. Metal Camp v nasprotju s praznjenjem obrobne kraja uprizarja njegovo polnost in središčnost.¹

V nasprotju s prevladujočim pogledom v študijah migracij, ki je usmerjen na tiste, ki (od)potujejo, bom pogled usmeril na tiste, ki ostanejo v krajih, ki jih mnogi zapuščajo – menim, da tudi to sodi med migracijske izkušnje.² Izkušnja kraja z vse manjšo dinamiko ljudi in dogodkov, kraja, kjer se torej »ne dogaja«, pri tistih, ki ostanejo, ustvarja občutek marginalnosti. Sprašujem pa se, ali ne vzbujajo prav ta tudi željo po središčnosti. Ildiko Erdei je na to željo pokazala s primerom spomenika filmskemu junaku Rockyju v srbskem mestecu Žitište (2011). V obrobnem, demografsko prizadetem kraju v Banatu so lokalni prebivalci središčnost v obliki medijske pozornosti, večjega števila obiskovalcev, spodbujene ekonomije, itd., dosegli s Hollywoodom in ne s kako lokalno »tradicijo«, kar je sicer običajnejša praksa. Še več, s svojim lokalnim Hollywoodom so obkrožili svet – o njih so pisali mediji, posneli dokumentarni film, opazili so jih globalni »pomembneži«, itd., kar bi v sodobni zasičenosti z lokalnimi »tradicijami« (ki jih je polno v turizmu kot enim glavnih diskurzov »znamčenja« krajev) dosegli veliko težje. Toda k tej konstrukciji središčnosti lahko enako kot Hollywood prispevajo tudi veliko bolj marginalni globalni tokovi raznih subkultur. Če se namreč izkažejo za uspešne pri nagovarjanju obiskovalcev, zagotavljanju medijske pozornosti in iskanju poti za globalno kroženje lokacije,³ jih bodo marginalizirani zelo verjetno vzeli za svoje. S tem pa bo spodbujena tudi odprtost za »drugačnost«, tako kot v tolminskem primeru za subkulturno drugačnost. Vendar pa v nasprotju z Ildiko Erdei, ki je v instrumentalizaciji popularne kulture (sicer povsem pravilno) videla možnost izhoda iz marginalnosti (2011: 297), sam nisem tak optimist, saj v procesih »znamčenja« prepoznavam predvsem simbolno prekrivanje marginalizirane realnosti, torej delo ideologije – bojim se torej, da festival ali spomenik prinašata predvsem predstavo središčnosti, ne pa tudi sprememb struktur, ki marginalnost generirajo.

Tezo postavljam na podlagi terenskega dela v Tolminu, ki je tudi moj domači kraj.⁴ Kot »domačina« so me težave tega okolja nagovarjale ne zgolj raziskovalno, ampak veliko bolj osebno, včasih čustveno. Predvsem v zadnjih nekaj letih, ko v kraj ne prihajam več pogosto, so me nekdanji vrstniki večkrat vprašali: »Se boš kdaj vrnil?« To na videz preprosto vprašanje v sebi nosi grenkobo in stisko, ki kličeta po odgovoru: »Da, vrnil se bom.« Takšne pogovore spremljajo spomini na čas, ko se generacija še ni razselila

1 Čeprav so poleg metalskega potekali še številni drugi festivali, se osredotočam na tega, in sicer iz več razlogov: prvič, ker je ta največji; drugič, ker je najbolj »globalen«; tretjič, ker je metalska subkultura nemara najbolj »drugačna« (v prvi vrsti že zaradi »agresivne« glasbe).

2 V resnici so tudi tisti, ki ostanejo, pogosto del raziskav migracij, vendar najpogosteje v okviru stikov s tistimi, ki so odšli. V nasprotju s tem nas na tem mestu zanima gola izkušnja ostajanja na obrobju, torej tam, kjer se prebivalstvo prazni.

3 Z uporabo besede »globalno« ne mislim, da nekaj zares deluje globalno. Besedo uporabljam za opisovanje nadlokalnega »pisovanja« krajev, ki seveda nima nujno globalnih razsežnosti.

4 Etnografija je nastala v okviru doktorske disertacije na temo turizma v Tolminu, ki sem jo zagovarjal leta 2008, in podoktorskega ARRS projekta Festivali skozi pogled kulturne antropologije: Vloga novih festivalov pri ustvarjanju lokalnosti (2010–2012). Etnografija sestoji iz opazovanja z udeležbo (tako v času festivalov kot sicer), intervjujev z vidnimi predstavniki lokalne skupnosti in organizatorji festivalov ter analize medijev, publikacij in različnih javnih diskurzov. Terenski dnevnik sem najbolj intenzivno pisal med aprilom 2003 in oktobrom 2005, ko je nastalo 214 datumov z dnevniškimi zapiski, vendar pa sem tudi po tem obdobju v dnevnik sporadično zapisoval svoja opažanja. V navedenem obdobju sem opravil 22 formalnih polstrukturiranih intervjujev, ob teh pa je nastala še vrsta manj formalnih pogovorov, ki sem jih povzema v obliki dnevniških zapiskov. Med ARRS projektom sem prvič ali ponovno intervjuval organizatorje festivalov Soč'n fest, Punk Rock Holiday, Metal Camp in Soča Reggae Riversplash ali se z njimi pogovarjal. Leta 2011 sem se z namenom zbiranja etnografije udeležil festivalov Metal Camp in Punk Rock Holiday. Med etnografske izkušnje Tolmina moram dodati tudi avtoetnografijo, ki vključuje tako moje osebno (»domačinsko«) doživljanje kraja kot bolj »strokovno« začinjene izkušnje v obliki sodelovanja pri organizaciji festivala Kreativni tabor Sajeta in v pobudah Krajevne skupnosti Tolmin in lokalne turistične organizacije v smeri razmisleka o »festivalnem turizmu«.

in je bil Tolmin živahnejši (ali pa se nam je tak vsaj zdel, ker smo bili mlajši).⁵ Povsem drugačno od običajnega mrtvila pa je bilo v zadnjih letih občutje kraja, ko je v njem potekal festival Metal Camp. Občutek polnosti, raznolikosti, živahnosti in gibanja je bil za nekatere domačine tako enkrat in dobrodošel, da je pod tem vtisom Krajevna skupnost Tolmin med festivalom leta 2011 za promet zaprla eno od osrednjih mestnih ulic in jo namenila prazničnemu druženju domačinov in obiskovalcev. Čeprav je sprejetje festivala plod daljšega procesa (glej Kozorog 2011), je treba nemara poglobitni razlog za naklonjenost festivalu iskati v procesih marginalizacije, povezanih z izseljevanjem in drugimi procesi praznjenja okolja, ki mu festival nastavlja obrnjeno sliko polnosti.

»KAKO JE LEPO, KADAR TOLMIN NI TOLMIN«

Sporočilo iz naslova tega razdelka je organizatorjem Metal Campa izrekla neka domačinka (Močnik 2011: 16). Tolmin med festivalom res ni Tolmin. Metal Camp kraj povsem spremeni – logistično, zvočno, vizualno, estetsko, v turističnem in drugih pogledih; predvsem pa je povsod polno ljudi. Obenem pa ga ponese tudi v medije. S temi učinki bom poskušal pojasniti, zakaj je Tolmin med festivalom za številne Tolmince še posebej privlačen, kot govori naslovni citat in bodo pokazali tudi drugi domačinski diskurzi.

Prvi večji festival, ki je v Tolminu oral festivalsko ledino, je bil leta 2000 začetni festival reggae glasbe – Soča Reggae Riversplash.⁶ Z njim je na sotočju rek Tolminke in Soče nastalo festivalsko prizorišče, na katerem je od leta 2004 potekal tudi Metal Camp. O obeh festivalih, ki so ju sicer organizirali nedomačini, so domačini v glavnem govorili z naklonjenostjo, čeprav v različnih obdobjih različno. Tako je bil v času vzpona reggae festivala, torej ko je bil ta najbolj množičen in medijsko izpostavljen, ta tudi najbolj cenjen; pozneje, ko ga je po množičnosti in medijski razvpitosti prekosil Metal Camp, pa je to postal slednji. Subkulture pri tem ocenjevanju niso bile ključni dejavnik, čeprav je pojav metalcev leta 2004 (predvsem) v cerkvenih krogih še zbujal nezaupanje. Po nekem pripovedovanju naj bi bili organizatorji Metal Campa prepričani, da so to nezaupanje ublažili tako, da so na festivalski oglasni deski objavili urnik maš v tolminski cerkvi, s čimer naj bi se z vernimi metalci približali tudi Cerkvi in lokalnim vernikom. Brez dvoma so tudi takšne male pozornosti festival približale Tolmincem, a vseeno bi razlog za benevolentni lokalni diskurz raje iskal v povečani »razvpitosti« Metal Campa od leta 2005 (seveda ob dejstvu, da so se metalci izkazali za nič bolj »nevarno« subkulturo kot rastafarjanci pred njimi).

Čeprav lokalni prebivalci niso monolitna skupnost in se mnenja o festivalih razlikujejo, pa je kljub temu prisoten neki splošni diskurz o festivalih kot nečem pozitivnem. Da bi preveril, ali to moje opažanje, ki je nastalo na podlagi številnih sporadičnih pogovorov z različnimi domačini, drži, sem za mnenje vprašal predstavnike lokalne policije, ki beleži pritožbe občanov. Policijski komandir mi je pojasnil, da je bilo v času vzpona reggae festivala, v letih 2003 in 2004, zanemarljivo malo pritožb lokalnega prebivalstva (intervju 8. 7. 2005). Tudi poznejši podatki tolminske policije pokažejo, da s festivali domačini niso imeli težav, saj je kljub povečevanju števila festivalskih dni (seštevek trajanja vseh poletnih festivalov v kraju) število pritožb ostajalo zanemarljivo: leta 2005 so v 16 festivalskih dneh zabeležili štiri pritožbe, leta 2006 v devetih dneh pet pritožb, leta 2007 v 23 dneh 11 pritožb, leta 2008 v 21 dneh osem pritožb, leta 2009 v 21 dneh osem pritožb in leta 2010 v 29 festivalskih dneh dve pritožbi. Pomočnik komandirja je pritožbe v glavnem povezal z glasnostjo glasbe, vse skupaj pa takole komentiral:

Kar se tiče pritožb hrupa, gre v večini primerov za ene in iste pritožnike, ki ne razumejo ali pa nočejo razumeti pomena festivalov za Tolminsko in so že tako konfliktne osebe in se ne prilagajajo življenju v svoji bližnji okolici.

⁵ Zlasti živahna za tolminsko mladino so bila devetdeseta leta 20. stoletja, ko sta delovala prostora Sotočje in Maya ob reki Soči, ki sta poleg lokalne mladine privlačila tudi mlade od drugod (Kozorog 2009).

⁶ V prvi ediciji še Soča Reggae Sunsplash.

Drugače se mišljenje domačinov iz leta v leto glede festivalov in njihovih pobud izboljšuje, saj so končno doumeli, da lahko z malo lastnega dela in iznajdljivosti tudi nekaj zaslužijo (osebna korespondenca 23. 9. 2010).

Pritožbe so bile torej opisane kot odklon od pravičnega vedenja, tisti, ki to počnejo, pa so bili označeni kot domala deviantne osebe ... Čeprav takšno ocenjevanje meji že na politično nekorektnost, pa se strinjam glede ocene vse boljšega odnosa do festivalov, ne pa tudi, da je ta povezan (zgolj) z zaslužkom. Zanimivo presojo tega ponuja dokumentarni film *Radio Apokaliptiko* (Cvejič 2008), ki raziskuje prav fenomen tega velikega festivala v malem kraju. Edini domačin v filmu, ki se nad festivalom Metal Camp pritožuje (drugi o njem govorijo odobravajoče), si je namreč med zadnjim festivalom leta 2011, tako kot še več drugih (ne ravno mladih) Tolmincev, oblekel festivalsko majico. Še več, v teh »kostumih« so omenjena oseba in njegovi sosede »malo za šalo, malo zares« pripravili piknik, torej so po svoje obeležili dogodek v mestu. Nekoč »konfliktna oseba« torej festivala ni sprejela z namenom zaslužka, ampak preprosto zato, ker je v kraju praznovanja vreden dogodek.

Naklonjenost lokalnih prebivalcev so občutili tudi udeleženci festivala. Na spletnem forumu lokalne turistične organizacije sem lahko prebral mnenje z dne 11. julija 2010:

V Tolminu na Metal Campu sem sedaj že 3 leto zapored. Festival je super! Moram pa posebej pohvaliti prebivalce Tolmina, saj so zelo tolerantni in gostoljubni in predvsem, da nam »dovolite«, da lahko održujejo ta festival v tako lepem kraju. Se vidimo naslednje leto! Lep pozdrav iz Lendave in Maribora (<http://www.dolina-soce.com>; pregledal 18. 3. 2011)!

Tudi domačini so se javljali na spletnem forumu (navedbe so iz <http://www.lto-sotocje.si>; pregledal 17. 6. 2006). »Kakšne pravice imamo »domorodci«, ali smo tudi v tem primeru na repu?«, se je 9. 7. 2005, ravno v času festivala Soča Reggae Riversplash, spraševala prebivalka Tolmina. Čez dva dni ji je nekdo, ki se je predstavil kot »ljubitelj narave in glasbe«, odgovoril:

Vsem razžaljenim naj sporočim, da je ravno tako imenovani festivalski turizem, bolje rečeno mladinski turizem, pripomogel, da se je za en kraj, kot je Tolmin, slišalo daleč naokoli. Kdor pa hoče tovrstni turizem zaradi egoističnih vzgibov spodkopavati, pa bo moral zadevo prekleto dobro argumentirati. Prosim vse prizadete, da se vsaj enkrat v življenju zapeljejo dalj od Raštel⁷ v Gorici in da postanejo strpnejši /.../.

V zgornjem dialogu lahko izpostavimo dva diskurza. Na eni strani se prebivalka sprašuje o pravicah tistih, ki živijo na tem območju in ga z uporabo besede »domorodec« opiše kot nekakšen »rezervat«, v katerem ljudje ne odločajo sami oziroma so glede odločanja »na repu«. V tem primeru gre brez dvoma za izjavo marginaliziranih. Toda tudi odgovor na njeno vprašanje, da so torej festivali naredili obrobni kraj (»en kraj«) razpoznaven, da se je torej zanj »slišalo daleč naokoli«, je diskurz marginaliziranih. Iskanje pozornosti je iskanje tistih, ki jim pozornosti primanjkuje.

Festivale so lokalnim prebivalcem približali tudi lokalni mediji, čeprav ne smemo spregledati, da tudi te ustvarjajo lokalni prebivalci. Lokalni mesečnik *EPI Center* je o festivalu *reggae* glasbe sicer prvič poročal šele leta 2003, pomenljivo pa je že sporočilo iz naslova takratnega prispevka: »Ali bo najodmevnejši tolminski festival prehitel Rock Otočec« (Rejec 2003)? Novinarka je tolminski festival torej primerjala s takrat največjim rock festivalom v Sloveniji in tako pokazala na veličino »domačega« dogodka. Najobsežnejša lokalna publikacija *Tolminski zbornik* pa je v zadnji ediciji festivalom posvetila kar celoten sklop. Lokalna novinarka je svoj prispevek nasloвила »Tolmin na svetovnem festivalskem zemljevidu«, in v njem zapisala:

Tako posebno in težko pričakovano leto 2000 za Tolminsko ni pomenilo le preloma tisočletja, ampak tudi prelom pri razvoju za to območje takrat še nove veje turizma. To je bilo namreč leto oziroma natančneje poletje, ko

7 Nakupovalna ulica v Gorici, kamor so po nakupih tradicionalno odhajali prebivalci obravnavanega okolja.

se je z organizacijo festivala Soča Reggae Sunsplash začel razvoj festivalskega turizma in obenem razpoznavnost Tolmina kot festivalskega mest(ec)a (Kranjc 2010: 207).

Zgovorna je sintagma postavljanja kraja na zemljevid, celo na svetovni zemljevid. Čeprav je že *reggae* pritegnil obiskovalce iz številnih evropskih držav, je Metal Camp dejansko prisoten globalno, vsaj če sklepamo po objavah in reklamah v glasbenem tisku od Azije do obeh Amerik. Seveda lokalni prebivalci s tem tiskom niso seznanjeni, lahko pa svoj kraj kot globalno vas doživijo že s pogledom na šotorišče festivala, prek katerega vihrajo številne nacionalne zastave. In Brajda v Tolminu je z razgledom na šotorišče med festivalom dejansko priljubljena razgledna točka domačinov.

Na lokalno zavest pa delujejo tudi odmevi v nacionalnih medijih. Oba največja časopisa *Delo* in *Dnevnik* sta redno objavljala reportaže o Metal Campu. Novinar Ervin Hladnik Milharčič je celo reportažo, ki ni nastala med festivalom, ampak med njegovim siceršnjim obiskom Zgornjega Posočja, naslovil *Prva vojna, mleko in metal* (2010), torej po treh stvareh, o katerih so mu domačini z zadovoljstvom pripovedovali.⁸ Odmevi v tisku, na TV in v drugih medijih, ki so v pozitivni luči predstavili »njihov« kraj, so bili torej pomembni za domačinsko konstrukcijo festivalov.

Veliki festivali v Tolminu pa niso potekali brez njihovega problematiziranja. Reggae festival, ki je oral ledino, je leta 2004 kot prvi občutil, kako pomembna je za domačine ekološka stran festivalov. Še zlasti, ker ti potekajo ob Soči, ki je za domačine pomemben identifikacijski krajinski simbol. Organizator namreč po koncu ni poskrbel za primerno čiščenje prizorišča, kar je v Tolminu še dolgo odmevalo. Ko sem pet dni po dogodku obiskal prizorišče, sem si v dnevnik zapisal, da so pritožbe nad čistočo stalna tema pogovorov mladih Tolmincev, ki so se ob poletnih dneh zbirali ob Soči. Nekdo je v pogovoru kot pozitivno stran festivala omenil, da je ta ekonomsko pomemben, drugi pa mu je nasprotoval s poudarjanjem »utrujenega« videza prizorišča in pokazal na nešteto drobnih smeti, ki so razpršene ležale naokoli. Dan pozneje mi je svoje mnenje zaupala tudi starejša prebivalka kraja: »Celotno kulturno dogajanje v Tolminu držijo pri življenju mladi in ravno zaradi mladih pride v Tolmin toliko ljudi. Zaživijo ulice, gostilne in trgovine ...« Toda njeno navdušenje nad festivalom je bilo do neke mere zmanjšano zaradi onesnaženosti okolja po tem konkretnem dogodku. Metal Camp, ki je bil prvič približno en mesec po tem neljubem dogodku, avgusta 2004, se je problematike očitno zavedal, saj so organizatorji poudarjali ekološko osveščenost in odnos do lokalne skupnosti. Glavna organizatorja, podjetji iz Ljubljane in z Dunaja, sta pomoč poiskala pri Klubu tolminskih študentov. Ko sem še pred začetkom predstavnika študentov vprašal, kako si predstavljajo, da bodo domačini sprejeli od reggae glasbe veliko bolj »agresivno« metal glasbo, je povedal, da organizatorji na prvo mesto postavljajo prav komunikacijo z domačini. Kot se je še izrazil, so želeli napraviti »mehkejšo« različico metalskega festivala: »Zato dajemo poudarek na naravi, na aktivnih počitnicah, raftingu in zato tudi naziv Metal Camp«, torej »metalsko kampiranje«. Festival je tudi v medijskih sporočilih lokalni skupnosti namenjal pohvale in jo razglašal za gostoljubno, s čimer se je domačinom gotovo priljubil bolj, kot če bi jim ne namenjal nobene pozornosti.

Domačini so obiskovalce Metal Campa sčasoma posvojili. To odraža tudi splošno razširjena lokalna oznaka »ta črni«, ki opisuje videz metalcev (črne obleke), obenem pa metalce v šaljivem lokalnem besednjaku podomačuje. Domačini pogosto omenjajo, da so metalci dobrodošli, ker so »kulturni«. Natakariča v nekem tolminskem baru je ob primerjanju različnih subkultur na različnih tolminskih festivalih metalce na primer opisala takole: »Metalci, sploh Skandinavci, so ful prijazni in bolj [kot kakšne druge subkulture, npr. rastafarjanci; op. M. K.] so kulturni.« Takšne izjave je po eni strani mogoče razumeti kot prizadevanje po zanikanju »divjosti« metalcev, na katero z imaginarijem sicer napeljuje sama subkultura. Toda »kulturnost« metalcev se v Tolminu pogosto meri tudi z ekonomskimi vatli. »Kulturni« so, ker si v gostilnah privoščijo obilna kosila, ker zasedejo vse prenočitvene kapacitete v hotelih in ker

8 Kot zanimivost naj navedem, da je nevladna organizacija Fundacija poti miru iz Zgornjega Posočja prek elektronske pošte tudi pozivala h glasovanju za Milharčičev članek kot »najboljši (najzanimivejši) članek o nevladnih organizacijah« (e-pošta prejel 22. 9. 2010).

ne sprašujejo za cene. Iz tega bi lahko sklepali, da je Metal Camp cenjen zato, ker pripelje največ turistov, med katerimi je veliko »bogatih severnjakov«, ki v kraju tudi veliko potrošijo. V tem primeru bi torej domačini festivale ocenjevali po ekonomskem učinku v lokalni skupnosti. Čeprav je ta vidik nedvomno pomemben, pa menim, da razlage ne izčrpa. Finančnega kapitala, ki ga prinaša festival, je deležen le ozek segment domačinov, pač tistih, ki so neposredno povezani s turizmom in z gostinstvom (ali pa »se znajdejo« in ob festivalu nekaj malega zaslužijo). Navsezadnje festival prinaša tudi nevšečnosti, saj v trgovinah nastajajo dolge vrste, spremeni se logistika kraja, onemogočena so določena gibanja, itd. Dvomim tudi, da bi domačini svojo ekološko skrb za simbolno pomembno reko Sočo tako zlahka prodali za denar. Razlog je torej (tudi) drugje.

Za Metal Camp ni značilno le to, da pripelje največ »bogatih« potrošnikov, ampak tudi, da so ti gostje od vsepovsod, od Brazilije do Avstralije, številni res tudi iz skandinavskih držav. Tega, da za neko subkulturo za teden dni postanejo globalno središče, se domačini zavedajo. To zavest jim, kot rečeno, vliva srečevanje tujcev od vsepovsod, obenem pa tudi nacionalni in lokalni mediji, saj ti festival poudarjajo kot izjemen (svetovni) dogodek v malem slovenskem kraju. Če lahko postavimo analogijo s tezo Benedicta Andersona o medijski konstrukciji narodov ([1983] 1998), imamo v tolminskem in podobnih primerih opraviti s postopkom, ko spremljanje medijev pri domačinih ne ustvarja predstave o nacionalni skupnosti, ampak predstavo, da so kot lokalna skupnost del nekega širšega (morda celo globalnega) konteksta. S festivali so torej domačini postali to, kar sicer najpogosteje zasledujejo skozi diskurz turizma – središče. Kot bom pokazal v nadaljevanju, pa je to iskanje središčnosti del nekega specifičnega konteksta – marginalnosti.

MIGRACIJE IN GEOGRAFIJE MARGINALNOSTI

Festival, kot je Metal Camp, sproža specifično migracijo: v malo mestece (čeprav le za nekaj dni) pripelje mlade od vsepovsod. Ta množični obisk je popolno nasprotje običajnega doživljanja obrobne kraja, kjer so ulice pogosto prazne. V krajih, kot je Tolmin, lahko marsikateri prebivalec ugotavlja, da so njegovi vrstniki odšli drugam. Malo mestece na obrobju je torej marsikdo že zapustil, vanj pa se vrača le občasno (ali pa tudi ne).

Po mnenju sociologov je Slovenija sicer specifično družbeno okolje, zaznamovano z antiurbanimi bivanjskimi vzorci (Uršič in Hočevar 2007). Imaginarij vaše idile, »hribovit svet njiv in travnikov s cerkvicami na vrh« (Kučan 1998: 112), se je kot specifičen nacionalni imaginarij oblikoval zgodovinsko in ima za Slovence močan identifikacijski naboj. Kljub temu pa je trend selitev znotraj države usmerjen proti največjemu urbanemu središču Ljubljani⁹ (in nekaterim regionalnim centrom). Posledica tega je demografski deficit na nekaterih obrobjih območjih, kar sproža lokalne diskurze o marginalizaciji Slovenije zunaj Ljubljane. Tolminska je po tem tipična.

Sarah F. Green je ugotavljala, da ima beseda »marginalnost« določeno povezavo z »drugostjo« in »drugačnostjo«, eksplicitno pa »prikliče občutek neenakosti lokacije kot tudi neenakosti relacij« (2005: 1). Z usmeritvijo pogleda na lokacije je bolj kot o socialni in kulturni torej govorila o geografski marginalnosti (čeprav slednja običajno vključuje tudi prvo; Shields 1991). Slednja je tudi predmet pričujoče analize. Vendar pa bom v nasprotju z Greenovo, ki je raziskovala marginalnost obrobne grške pokrajine, v kateri so se ljudje prepoznavali kot po ničemer posebni (2005: 13), sam poudaril ravno to, da marginalnost sproža klice po specifičnosti, drugačnosti, posebnosti, kar je dejansko opazila tudi Greenova (2005: 13). Če to opišem s parafraziranjem njenih besed, gre za to, da občutek »drugosti« (zaradi »neenakosti relacij«) kar kliče po konstrukciji »drugačnosti« (torej specifičnosti – »ne-enakosti« – lokacije in »njenih« ljudi). Trdim torej, da zaradi občutka nekega pomanjkanja ali neenakovrednosti na obrobju nastajajo

⁹ Pri tem se sicer mesto Ljubljana ne povečuje. Ljudje se najraje naseljujejo v individualne stanovanjske hiše v okolici mesta (Uršič in Hočevar 2007: 59, 92).

geografije, ki s simbolno konstrukcijo enkratnosti (in z njo središčnosti) težijo k preseganju tega občutka. Zato predlagam koncept »geografije marginalnosti«, s katerim razumem živete in občutene *geografije umeščenosti na obrobje*, ki so hkrati *imaginativne geografije*, ki omogočajo simbolno re-konstrukcijo obrobnih krajev.

Tolminsko so v perspektivi dolgega trajanja oblikovali bližina državnih meja (v času Avstro-Ogrske, Italije, Jugoslavije in Slovenije), nizka stopnja investicij, slabe infrastrukturne povezave in drugi procesi marginalizacije. Ena od značilnih karakteristik območja je (bilo) izseljevanje prebivalstva, kar je bilo predmet številnih javnih razprav. Že v prvem *Tolminskem zborniku*¹⁰ preberemo, da je prebivalstvo glede na čas pred drugo svetovno vojno upadlo za 7.352 oseb (Berginc 1956: 19). V naslednjem zborniku izveemo, da je bil demografski deficit med letoma 1869 in 1961 28,33-odstoten (Uršič 1975: 432). V sedemdesetih letih je bilo prebivalstvo ogroženo zaradi potresov (Dolenc 1980). Padanju števila prebivalstva pa ni bilo konca. V zadnjem obdobju, med letoma 2002 in 2009, je upadlo za 5 odstotkov, medtem ko je indeks staranja (razmerje med prebivalci, starejšimi od 65 let in mlajšimi od 14 let) v tem obdobju narasel s 116 na 155,7 odstotka (Predstavitev 2010: 8). To niso optimistični kazalci, kot tudi ne more biti optimistična njihova recepcija s strani prebivalcev.

Toda številke prikazujejo le del slike.¹¹ Rob Shields je zato v povezavi s samo-zamišljanjem lokalnih skupnosti govoril o emocionalnem razumevanju geografije (1991: 62–63). Geografije marginalnosti, kot jih predlagam, se torej oblikujejo skozi občutenja in vrednotenja lastne umeščenosti v svetu s strani ljudi na takšnem ali drugačnem geografskem obrobju (na katera objektivni kazalci seveda pomembno vplivajo). Eeva Berglund (2011: 194) je ugotavljala, da je geografije na obrobju težje spregledati kot v centru, saj jih ljudje bolj pogosto presojujejo. Ljudje z obrobja premišljajo lastno umeščenost, jo ocenjujejo in vrednotijo – občasno kot prednost, občasno kot slabost.¹² Na Tolminskem je bilo kot slabost večkrat poudarjeno izseljevanje mladih, predvsem študentov. Ker mladi v vse večjem številu odhajajo na študij, je poseben problem njihovo vračanje. Občutek, ki ga sproža trend nevrčanja, je za tiste, ki ostajajo, deprimirajoč, saj nastaja vtis o praznjenju nekega okolja. Na to so opozorili v društvu Umica iz Tolmina, ko so v letih 2003 in 2004 uprizorili peš hojo iz Ljubljane v Tolmin, da bi pokazali, da je vračanje študentov povezano s težavno (geografsko) izbiro. Kot so zapisali v prošnji za (sicer nerealiziran) tretji pohod leta 2005:

Ker je večina članov društva Umica študentov in smo vsi dobro seznanjeni s problematiko zaposlovanja in t. i. »begom možganov« v Gornjem Posočju, smo se odločili, da bo moto tega pohoda ravno ta problem. Naš pohod namreč simbolizira težavno pot domov, saj bo potrebno po razgibanem terenu prehoditi več kot 100 km. Med samim pohodom se bodo gotovo komu porajale misli, ali se ne bi bilo mogoče pametno ustaviti, mogoče celo vrniti nazaj v Ljubljano. Z odločenostjo in dobro voljo pa bomo dokazali, da se je moč vrniti v Tolmin. Simbolika tega pohoda je več kot očitna, saj je večina študentov po končanem študiju postavljena pred to isto dilemo. Ali se vrniti v Tolmin ali ostati v Ljubljani. Odločitev je težka in žal pogosto zmaga izbira lažje poti – vrnitev v Ljubljano. S tem pohodom želimo spodbuditi mlade, da se vračajo v Tolmin in tu tudi vztrajajo, hkrati pa bi tudi radi opozorili starejše generacije na dejstvo, da bi se mladi radi vračali, a kaj, ko ni dovolj prostih delovnih mest.

Geografije marginalnosti torej na eni strani oblikujejo določeni objektivni parametri, kot so razpoložljivost delovnih mest, oddaljenost od nacionalnega in drugih centrov, priseljevanje in izseljevanje, stopnja investicij, tokovi kapitala in informacij, itd., obenem pa se te geografije oblikujejo s pomočjo lastnih

10 Zbornik izhaja sporadično in predstavlja generalni portret območja.

11 Z vidika števil samo mestece Tolmin niti ne predstavlja dramatičnega trenda, saj se ljudje zaradi določenih možnosti zaposlitve v to območno središče tudi priseljujejo.

12 Lahko se na primer počutijo izključene iz procesov odločanja, medtem ko se obenem zavedajo številnih prednosti. Za Slovenijo je značilno mnenje, da je bivanje na podeželju privilegij, ker je tam čistejše okolje, boljše možnosti vrtnarjenja in je človek v neposrednem stiku z naravo (glej Uršič in Hočvar 2007: 74, 78).

izkušenj, saj so ljudje obrobij pogosto izzvani k refleksiji lastne umeščenosti. Prav zaradi neprestanega tehtanja te geografije nikoli niso statične. V določenih situacijah se prikazujejo kot robne in izključujoče, spet drugič kot posebne in središčne. Zdi pa se, da poleg tega situacijskega tehtanja – ko npr. zima krepí občutek izključenosti, poletje pa s prihodom turistov ta občutek obrne (če izhajam iz tolminskega primera), obstaja tudi neka bolj strukturna povezava. Zdi se namreč, da občutek drugosti, ki je na obrobju vedno nekje prisoten (kljub temu, da ga v določenih situacijah občasno prekrije občutek središčnosti), prav spodbuja poskus redefinicije realnosti oziroma simbolnih razmerij.

Anthony P. Cohen je zapisal, da »popolnejša kot postaja centralizacija moči v centru, bolj ranljiva postaja periferija, ki svojo zaskrbljenost izraža z lokalizmom, ki poudarja posebnost njenega karakterja,« »vzdrževanje kulture [pa] postane učinkovit *raison d'être* obrobne skupnosti« (1982: 7). Toda v sodobnosti lokalnim prebivalcem nemara ne gre le za konstrukcijo lastne kulturne posebnosti (kar bi bil parohialen odgovor na marginalnost), ampak (vsaj včasih – kot v primeru Rockyja iz Žitišta) tudi za kanaliziranje globalnih kulturnih tokov z namenom konstrukcije videza kozmopolitske participacije v globalno »kultiviranem« okolju popularne kulture (kar bi bil kozmopolitski odgovor na marginalnost). Z globalnimi kulturnimi tokovi torej krožijo simboli, ki jih nekateri lokalni prebivalci podomačujejo in z referencami na lokalno pošiljajo »nazaj« v globalna okolja, da bi se z njimi vzpostavili kot nemarginalizirani, enakovredni del globalnosti, obenem pa kot posebni in središčni. Zdi se, da so Tolminci v Metal Campu prepoznali prav tak simbol.

DISKURZ TURIZMA IN »ZNAMČENJE« KRAJEV

Obrobni kraji oziroma ljudje si torej prizadevajo oblikovati lastne geografije, s katerimi bi dosegali določeno simbolno enakopravnost in središčnost. Marsikje je torej bolj kot dilema »avtentičnosti« lokalne kulture postalo pomembno vprašanje učinkovitosti »lokalnih« (torej tudi lokaliziranih globalnih) simbolov v »krajinah popularizacije« (Anssi Paasi v Berglund 2011), torej v medijsko posredovanih konstrukcijah krajev. To je bolj težnja sodobnosti kot preteklosti in je močno povezana z »globalno zavestjo«. Kot je opazil Kevin Meethan, »ljudje bolj kot včasih konceptualizirajo ekonomske in družbene relacije na globalni ravni« (2001: 35). In ne le to. V sodobnem svetu so postale medijske in globalno krožeče podobe njegov bistveni del, po mnenju nekaterih filozofov (npr. Baudrillard 1999) pa celo edina prava realnost. V takšnem svetu so začeli številni lokalni akterji – posamezniki, skupine, institucije – delovati z zavestjo, da se lahko »njihovi« kraji (oziroma oni sami kot subjekti teh krajev) kot feniksi vzdignejo na globalno prizorišče in si tam zagotovijo določeno mesto, kar po navadi definirajo kot »razvoj«. Po navadi sicer nimajo potrebnega kapitala, da bi vlagali v infrastrukturo in z njo spreminjali lokacije, je pa zato vedno dosegljiva ekonomija simbolov, podob in sporočil. V tem pogledu je Ivan Kovačević pravilno ugotavljal, da je v danes povsod prisotnem oživiljanju »tradicij« nemara treba videti predvsem motiv mobilizacije pozornosti javnosti, seveda z upanjem na razvoj (v Erdei 2011: 284).

Kot je za obrobno območje severne Finske, regijo Kainuu, ugotavljala Eeva Berglund, je ob svojem terenskem delu ves čas srečevala ljudi in kraje, »željne promovirati določene podobe sebe in svojih domov« (2011: 199). V teh procesih »samo-znamčenja« igra še zlasti vidno vlogo turizem, saj prav ta industrija proizvede največ »kvazi-blagovnih znamk« (Berglund 2011: 200), s katerimi kraji in ljudje dosegajo njim potrebno središčnost in potrditev. To niti ne čudi, saj sta »kultura« (oziroma »tradicija«) in »narava« kot osrednja signalizatorja turizma povsod pri roki in zato tudi neizčrpani vir iskanja lokalnega razvoja. Pri tem instrumentaliziranju »kulture« in »narave« za samopromocijo pa nikakor ne gre zgolj za razvoj v ekonomskem smislu, ampak vedno tudi za sodobno produkcijo lokalne identitete, ki bolj kot na »korenine« stavi na (globalno) odmevnost lokalnosti. S turizmom in z drugimi oblikami »znamčenja« krajev je torej na delu ekonomija simbolov, ki nikoli ni zgolj ekonomija (v smislu zagotavljanja investicij v nek kraj, itd.), ampak tudi ideološki nagovor k pripadnosti obrobnemu, vendar tudi središčnemu kraju.

Tolminci za Metal Camp pravijo, da je dobrodošel tudi (ali predvsem) zato, ker je pomemben za razvoj turizma. Na festival nedvomno pride veliko ljudi in zasedejo vse prenočitvene kapacitete v kraju in okolici. Poleg tega so različni festivali v Tolminu dejavno ustvarjali lasten turistični imaginarij. »Jasno, da je Soča mamljiva in da je folku vseč narava in da tudi večina publike pride konec koncev ... [zaradi narave; dopolnil M. K.]«, je svojo izbiro lokacije pokomentiral organizator reggae festivala (intervju 16. 11. 2004). Sodobna festivalska produkcija z namenom konkurenčnosti poleg programov ponuja tudi obfestivalsko ponudbo in posebnosti prizorišč, zato funkcionira kot turistična niša – ali z besedami prvega reggae festivala: »Pred nami so trije dnevi koncertov, druženja, zastonjskega kampiranja z možnimi športnimi dejavnostmi (vožnja s kajakom, raftingom, gorsko kolesarjenje, canyoning ...) in seveda hlajenja v bistri Soči« (Soča Reggae 2000). Tudi Metal Camp ali »metalske počitnice« (*Headbanger's Holidays*), kot se festival tudi imenuje, je v svojih sporočilih za javnost poudarjal krajino ob Soči, predvsem pa v osrednjem festivalskem sloganu Hell over Paradise, v katerem je enega osrednjih simbolov subkulture (»pekel«) povezal z imaginarijem neokrnjene narave (»paradiža«). Toda kljub tej turistični konstrukciji festivalski turizem za to območje ni značilna turistična dejavnost (kot je to šport ali ribištvo), zato menim, da je poudarjanje turizma v izjavah domačinov mogoče razumeti tudi kot diskurz, ki ljudem pomaga kontekstualizirati nekaj novega, subkulturnega in drugačnega, vendar tudi močno pozitivnega, saj (enako kot turizem) ustvarja občutek središčnosti.

Oglejmo si status turizma v Tolminu: Občina Tolmin si je turizem kot lastno pot iz anonimnosti izbrala v devetdesetih letih 20. stoletja. Izbira časa ni bila naključna, saj so se takrat vzpostavile številne nove relacije. Predvsem je nastala nova država, ki je sprva vzbujala določen, za lokalne iniciative spodbuden optimizem. Z novo državo se je redefiniral tudi center, ki je Tolmincem postal geografsko relativno blizu, nekdanje diskurze o centralizaciji Beograda in tokovih resursov »proti jugu« pa so na obrobju Slovenije zamenjali diskurzi o centralizaciji Ljubljane. Vendar pa to ni pomenilo preproste zamenjave enega centra za drugega, ampak oblikovanje neke povsem nove relacije med centrom države in njenim obrobjem. Bistvena razlika je bila ta, da nova kritika centralizacije ni več vključevala nacionalističnega diskurza. Proticentralistični diskurz tako ni več krepil nacionalizmov, temveč lokalizme. V tem kontekstu so tudi pobude za »razvoj« obrobni krajev izrazito krepile lokalne identitete. Spremenile pa so se tudi druge relacije. Slovenija si je prizadevala umestiti se v Srednjo Evropo, da bi se tako distancirala od Balkana. Toda poleg teh regionalnih teženj je v devetdesetih letih bliskovito in nemara še bolj intenzivno zakrožil občutek za globalno realnost. Ta okrepljeni občutek za globalno pa je izzval tudi lokalne identitete, saj so se tudi te poleg na nacionalni ravni začele vzpostavljati na nadnacionalnih ravneh. V globaliziranem kontekstu se je vsako lokalno okolje lahko po nečem vzpostavilo kot središčno – in to mimo nacionalnega centra. Vse te spremenjene relacije obravnavanega območja s svetom so spodbujale prizadevanja po »znamčenju« in ustvarjanju lokalnih prepoznavnosti, pri čemer je bil turizem ves čas prisoten kot tvorni diskurz. Za enega bolj markantnih lokalnih zgledov je poskrbel z entuziazmom domačinov ustvarjeni muzej v Kobaridu, ki je bil leta 1993 razglašen za evropski muzej leta – lokalna pobuda je v tem primeru dosegla pomemben vpis na »zemljevid«.

K izbiri turizma pa so pripomogle tudi lokalne relacije in lokalna preteklost. Tolmin z okolico je bil zgodovinsko namreč brez turistične tradicije; to je imelo Zgornje Posočje. V Jugoslaviji je bil Tolmin administrativno in vojaško središče, turistično središče območja pa je bil Bovec. Leta 1994 je občina Tolmin razpadla na tri manjše – Tolmin, Kobarid in Bovec – in tudi sicer je začel Tolmin v novi državi izgubljeni svojo administrativno funkcijo. S tem se je na lokalni ravni povečala pripravljenost za ustvarjanje nove podobe mesta in občine Tolmin. Leta 2000 ustanovljena lokalna turistična organizacija je pri tem projektu izhajala iz predpostavke, da je kraj nepopisan list, na katerega je treba vtisniti povsem novo podobo:

[M]ed Tolminom in ostalimi destinacijami v Julijskih Alpah [je] precejšnja razlika. V celotni alpski regiji so že pred osamosvojitvijo okrog 80 % strukture obiskovalcev sestavljali tuji gostje. V Tolminu, z relativno veliko vojašnico, okoliškimi karavli in bližino državne meje, /.../, pa je večji del strukture obiskovalcev pomenila klientela, vezana na vojake ali zaposlene v vojski. /.../ Tolmin nikoli ni bil prava turistična destinacija. Za razliko od ostalih

centrov v naši alpski regiji si mora občina Tolmin turistično identiteto ustvariti povsem na novo (Humar idr. 2001: 10).

Turizem je torej na lokalni ravni ponujal možnost izhoda iz preteklosti v nove čase. Kot upanje za prihodnost ga niso razumele zgolj lokalne institucije, ampak tudi lokalni prebivalci (glej Krivec 2005: 33). Turizem je torej z lokalne perspektive ponujal upanje v razvoj. V nasprotju z nekaterimi spoznanji antropologije turizma, ki je v lokalnih pogledih na turizem prepoznavala predvsem neobdobja oziroma dejavnost, ki povzroča skrbi (za kritiko glej Stronza 2001: 262), se je torej v Tolminu kot neturističnem in obrobno kraju turizem kazal predvsem kot rešitev. Nemara je domačinom, ko govorijo o Metal Campu, prav zato diskurz turizma tako blizu. Tolmin se je z njim napolnil in globaliziral, zato je festival našel svoje mesto prav v tem pozitivnem diskurzu.

ZAKLJUČEK

Osrednje vprašanje prispevka je, kako razložiti odnos Tolmincev do subkulturnega festivala Metal Camp. Čeprav bi prav lahko pričakovali nasprotovanje glasni, množični in kulturno »drugačni« dejavnosti, je bilo v kraju ob dogodku mogoče zaznavati predvsem veselje. Metal Camp v obrobni slovenski kraj ni prišel zgolj naključno, temveč zaradi predhodnih dejavnosti na festivalskem prizorišču in njegovih turističnih potencialov. Kljub historiatu festivalov v Tolminu, ki je bil za to, da so domačini festival sprejeli, nedvomno pomemben, sem razloge za domačinski odnos iskal v določenih širše delujočih procesih, to je v procesih marginalizacije, katerih del je tudi izkušnja izseljevanja. S primerom festivala pa sem želel pokazati, da marginalizacija ne prinaša le občutka »drugosti«, temveč vodi tudi v premišljanje in simbolno preurejanje lokalne umeščenosti z namenom konstrukcije neke simbolne središčnosti in enakosti. »Globalizacija« Tolmina, do katere je prišlo zaradi množice obiskovalcev iz različnih koncev sveta in medijske konstrukcije kraja, v sodobnem svetu nedvomno zelo tvorno nagovarja lokalni ponos. Ta je igral pomembno vlogo pri vzpostavljanju odnosa domačinov do festivala. Metal Camp je tako postal blagovna znamka Tolmina ter hkrati turistični magnet in emblem domačinov.

Izhajal sem iz vprašanja, zakaj so Tolminci tako benevolentni do subkulturnega festivala, in od tod prodiral k vprašanju marginalnosti. Toda prav lahko bi začel tudi z druge strani, torej z raziskovanjem marginalizacije območja in tamkajšnjih ljudi. Menim, da bi tudi v tem primeru prej ali slej prišel do festivala oziroma njegovega lokalnega statusa kot pozitivne pridobitve, in sicer kot do simptoma, ki govori o želji obrobja po središčnosti. Ali če za konec parafraziram spoznanje Berglundove (2011: 191), so »mediatiziran« imaginarij /.../ turistične industrije /.../, mednarodni glasbeni festival in druge »krajine popularnosti« /.../ prepleteni v srečevanjih z ljudmi in okolji /.../. Ti imaginariji so torej postali bistveni del bivanja na obrobju.

LITERATURA

- Anderson, Benedict** ([1983] 1998). *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Baudrillard, Jean** (1999). *Simulaker in simulacija: Popoln zločin*. Ljubljana: Študentska založba.
- Berginc, Janko** (1956). Gibanje prebivalstva na Tolminskem. *Tolminski zbornik*. Tolmin: Odbor za izvedbo Tolminskega kulturnega tedna, 18–21.
- Berglund, Eeva** (2011). Making Space in Finland's New Economy. *Boundless Worlds: An Anthropological Approach to Movement* (ur. Peter Wynn Kirby). New York in Oxford: Beghahn Books, 191–209.
- Cohen, Anthony P.** (1982). Belonging: The Experience of Culture. *Belonging: Identity and Social Organisation in British Rural Cultures* (ur. Anthony P. Cohen). Manchester: Manchester University Press, 1–17.

- Cvejič, Marko** (2008). *Radio Apokaliptiko*. (Dokumentarni film.) Tolmin: ZTMD in MMC Mink; Zrenjanin in Beograd: Mandragora film; Trst: Primi piani.
- Dolenc, Janez** (ur.) (1980). *Potresni zbornik*. Tolmin: Občinska konferenca SZDL.
- Erdei, Ildiko** (2011). »Rocky made in Serbia«: Globalne ikone i lokalni razvoj. *Horror Porno Ennui: Kulturne prakse postsocializma* (ur. Ines Prica in Tea Škokić). Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 272–298.
- Gipson, Chris, John Connell, Gordon Waitt in Jim Walmsley** (2011). The Extent and Significance of Rural Festivals. *Festival Places: Revitalising Rural Australia* (ur. Chris Gipson in John Connell). Bristol, Buffalo in Toronto: Channel View Publications, 3–24.
- Green, Sarah F.** (2005). *Notes from the Balkans: Locating Marginality and Ambiguity on the Greek-Albanian Border*. Princeton in Oxford: Princeton University Press.
- Hladnik Milharčič, Ervin** (2010). Prva vojna, mleko in metal. *Dnevnik – Objektiv*, 24. april: 22–25.
- Humar, Janko** idr. (2001). LTO Sotočje Tolmin: Strategija razvoja turizma v občini Tolmin. Neobjavljen dokument. Tolmin: LTO Sotočje.
- Kozorog, Miha** (2009). *Antropologija turistične destinacije v nastajanju: Prostor, festivali in lokalna identiteta na Tolminskem*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Kozorog, Miha** (2011). Festival Tourism and Production of Locality in a Small Slovenian Town. *Journal of Tourism and Cultural Change* 9(4): 298–319.
- Kranjc, Špela** (2010). Tolmin na svetovnem festivalskem zemljevidu. *Tolminski zbornik 2010* (ur. Zdravko Duša). Tolmin: Občina Tolmin, 207–215.
- Krivec, Martina** (2005). *Analiza potrebe po kampingu v občini Tolmin*. Diplomsko delo. Portorož: Turistica, Univerza na Primorskem.
- Kučan, Ana** (1998). *Krajina kot nacionalni simbol*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Meethan, Kevin** (2001). *Tourism in Global Society: Place, Culture, Consumption*. New York: Palgrave.
- Močnik, Blaž** (2011). Vsakoletno rojstvo kraja zaradi edinstvenega festivala. *Nedelo*, 17. julij: 16–17.
- Predstavitev** (2010). Predstavitev občine Tolmin. *Tolminski zbornik 2010 – četrta knjiga* (ur. Zdravko Duša). Tolmin: Občina Tolmin, 8–9.
- Rejec, Patricija** (2003). Ali bo najodmevnejši tolminski festival prehitel Rock Otočec? *EPIcenter* 4(6): 30.
- Shields, Rob** (1991). *Places on the Margin: Alternative Geographies of Modernity*. London in New York: Routledge.
- Soča Reggae** (2000). Predstavitev festivala – press-clipping. Neobjavljeno poročilo. Ljubljana: Vinylmania.
- Stronza, Amanda** (2001). Anthropology of Tourism: Forging New Ground for Ecotourism and Other Alternatives. *Annual Review of Anthropology* 30: 261–283.
- Uršič, Hinko** (1975). Gibanje prebivalstva na Tolminskem. *Tolminski zbornik 1975 – druga knjiga* (ur. Janez Dolenc). Tolmin: Kulturna skupnost Tolmin, 429–433.
- Uršič, Matjaž** in Marjan **Hočevar** (2007). *Protiurbanost kot način življenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

SUMMARY

MARGINALISATION AS A CONTEXT FOR INTERPRETING THE IMPACT OF A SUBCULTURAL FESTIVAL ON A LOCAL COMMUNITY

Miha KOZOROG

In the small town of Tolmin in the Upper Soča Valley on the western edge of Slovenia, for a week each summer the approximately three thousand local residents are joined by three times as many members of the metal subculture. They come to the town for the Metal Camp music festival. The article focuses

on the reactions triggered in Tolmin by the festival. Local residents have accepted it as their own. The reason for their general goodwill toward Metal Camp is to be found in power relations at the national and wider levels. Since the area is struggling with emigration, the festival represents a cultural renewal. It seems that locals are favourably disposed toward it because it enables them to create a positive imaginary geography in regard to their local-global positioning. The article proposes the concept of “geography of marginality”, which encompasses both the emic feeling of being located at the margin and the related production of geographic imaginaries which symbolically reconstructs and redefines existing geographic relations.